Folketinget bør sætte en slutdato for tobak

Af Martin Wolffbrandt, Cand.merc. (mat.), Næstformand i Patientforeningen (ordfører: tobak & nikotin) og Charlotta Pisinger, læge og professor i tobaksforebyggelse

Rygning koster ifølge Sundhedsstyrelsens analyse omkring 16.000 mennesker livet årligt. Det svarer til næsten hvert tredje dødsfald i den undersøgte befolkning. Uanset om man prioriterer at sikre tilstrækkelig arbejdskraft på det danske arbejdsmarked eller at mindske den sociale ulighed, er der stærke grunde til at bekæmpe rygning. Alle bør kunne enes om den enorme menneskelige værdi af et opgør med tobak.

Folketinget har netop taget hul på et nyt arbejdsår. Uanset partifarve bør politikerne kunne enes om, at tiden er kommet til en dansk udgave af »the tobacco endgame«: en forpligtende plan for at udfase salget af tobak.

Vi diskuterer, hvordan flere kan arbejde længere, hvordan virksomhederne får medarbejdere, og hvordan sundhedsvæsenet kan følge med. Samtidig accepterer vi, at et lovligt solgt produkt år efter år gør mennesker alvorligt syge og forkorter deres liv.

Det burde samle Folketinget om handling. Færre tobaksrelaterede sygdomme kan bevare arbejdskraft, mindske social ulighed og frigøre kapacitet i sundhedsvæsenet. Frem for alt kan de give mennesker flere raske år med deres familier.

Vi foreslår, at det lovlige salg udfases senest i 2035. Planen skal forebygge, at børn begynder, og hjælpe nuværende rygere ud af afhængigheden.

Omkring 30 pct. af dødsfaldene

Sundhedsstyrelsens sygdomsbyrdeanalyse anslår 15.920 ekstra dødsfald årligt som følge af rygning. Det svarer til omkring 30 pct. af dødsfaldene blandt danskere fra 16 år. Altså næsten hvert tredje dødsfald og mere end 40 om dagen.

Det er et beregnet årligt sygdomsbyrdeestimat med 2017 som opgørelsesår, ikke en optælling fra 2026. Analysen sammenligner personer, der ryger eller tidligere har røget, med personer, der aldrig har røget. Dødsfaldene viser sig som blandt andet lungekræft, KOL og hjerte-kar-sygdom. Rygning er den bagvedliggende risikofaktor.

Blandt de ekstra dødsfald ligger godt 3.300 i alderen 16–64 år. Det er mennesker, som mister livet før den alder, hvor de fleste i dag går på pension. Ikke alle var i arbejde. Alligevel fortæller tallet, at rygning også tager liv midt i de år, hvor mennesker kan bidrage på arbejdsmarkedet og har ansvar for børn og familie.

Et menneske kan ikke reduceres til sin arbejdsevne. Et dødsfald efter pensionsalderen er også et tab. For familien handler det om endnu en sommer sammen eller en tom stol ved bordet.

PATIENTFORENINGEN

En fælles sag for blå og rød blok

Borgerlige, der prioriterer virksomhedernes konkurrencekraft, arbejdsudbud og ansvarlige offentlige finanser, har stærke grunde til at handle. Sygdom fjerner erfaring og svækker muligheden for at forsørge sig selv.

Venstrefløjen, der prioriterer social lighed og beskyttelse af mennesker med færrest ressourcer, har lige så stærke grunde. Danskernes Rygevaner 2024 viser, at 19 pct. med grundskole som længste uddannelse ryger dagligt. Blandt personer med videregående uddannelse er andelen 6 pct. Afhængighed og helbredsskader rammer socialt skævt.

At acceptere fortsat tobaksafhængighed er en mærkelig måde at værne om friheden på. Mange er begyndt, før de var gamle nok til at overskue konsekvenserne. I rygevaneundersøgelsen begyndte 71 pct. at ryge regelmæssigt før 18-årsalderen. Blandt de daglige rygere ønsker 73 pct. at stoppe. En politik, der hjælper dem, tager deres eget ønske alvorligt.

Virksomhederne betaler også

Sygdomsbyrdeanalysen anslår næsten fire mio. ekstra sygedage ved langvarigt sygefravær årligt blandt erhvervsaktive 18–64-årige, der ryger eller tidligere har røget, sammenlignet med aldrig-rygere. Hertil kommer næsten 1.800 ekstra ny-tilkendte førtidspensioner. Analysen opgør samtidig ekstra sundhedsudgifter til omkring 13,2 mia. kr. og produktionstab til omkring 20,8 mia. kr. årligt, i 2017-priser. Tobaksforebyggelse hører hjemme i den økonomiske politik.

Beløbene er ikke en pose penge, finansministeren straks kan hente. Produktionstab er ikke det samme som offentlige udgifter, og sygdom forsvinder ikke den dag, salget stopper. De faktiske gevinster afhænger af indsatsens effekt, omkostninger og tidshorisont.

For virksomhederne kan fravær betyde tabt produktion, ændrede vagtplaner og udgifter til afløsning. For sundhedsvæsenet betyder forebyggelig sygdom, at knappe medarbejdere og behandlingsmuligheder bindes. Færre tobaksrelaterede sygdomme kan frigøre kapacitet til andre patienter. Det har værdi, også uden en kontant besparelse.

En slutdato skal have indhold

Storbritannien vedtog i april 2026 en lov, der forbyder salg af tobak til personer født fra 1. januar 2009. Dermed vil kommende generationer aldrig lovligt kunne få solgt tobak. Den britiske model er et generationsforbud; vores forslag om en slutdato for alt lovligt tobakssalg går videre.

Danmark skal finde sin egen vej og afklare forholdet til EU-retten. Kræftens Bekæmpelse har justeret deres strategi for at omgå EU's regler om varers frie bevægelighed. I stedet for at tale om et forbud mod bestemte generationer, foreslår de en komplet politisk udfasning af salget for alle i 2035. Regeringen bør fremlægge den nødvendige juridiske vurdering og arbejde for europæiske regler, der understøtter udfasningen. Juridiske spørgsmål skal løses som en del af planen. De bør ikke blive en permanent undskyldning for at undlade at lægge den.

En slutdato i 2035 giver borgere og erhvervsliv tid til at omstille sig. Frem mod datoen bør salgsstederne blive færre, kontrollen styrkes og udviklingen følges. Indsatsen mod smugling, ulovligt internetsalg og videresalg skal være en del af aftalen fra begyndelsen.

Planen skal regulere salget og forsyningen. Rygere skal mødes med behandling og støtte.

PATIENTFORENINGEN

Hjælpen skal begynde nu

En slutdato må aldrig blive en begrundelse for at vente. Vi foreslår en cigaretpris på mindst 100 kr. pr. pakke gennem højere afgifter og efterfølgende regulering, så tobak bliver mindre økonomisk tilgængelig. WHO fremhæver markante afgifts- og prisstigninger som det mest effektive og omkostningseffektive enkeltstående middel til at reducere tobaksforbruget. Prisforhøjelser belaster økonomien hos dem, som fortsætter. Derfor skal de følges af gratis, let tilgængelig rygestopbehandling med professionel rådgivning og relevant godkendt stopmedicin. Hjælpen skal være opsøgende og nå mennesker med psykisk sygdom, korte uddannelser og svag tilknytning til arbejdsmarkedet.

En udfasningsplan skal samtidig beskytte børn mod nikotinafhængighed og sikre adgang til hjælp til at komme ud af afhængigheden. En kvart million unge herhjemme er nikotinafhængige og ønsker at stoppe.

Hvert års udsættelse har en pris

Folketinget kan diskutere tempo og virkemidler. Det bør kunne samles om målet: at Danmark holder op med at rekruttere nye generationer til tobaksafhængighed og fastsætter, hvornår det lovlige salg skal slutte.

Hver dag betaler mennesker og virksomheder prisen for, at den beslutning mangler. Familier betaler med sygdom og tab. Arbejdspladser betaler med fravær og mistet erfaring. Sundhedsvæsenet betaler med kapacitet, som andre patienter også har brug for.

Det er samfundsøkonomisk uansvarligt og menneskeligt ubærligt at behandle den regning som et vilkår, vi blot må leve med. Når Folketinget kender skaderne og har redskaber til at begrænse dem, følger der et ansvar for at handle.

Sæt en slutdato for salget af tobak. Giv mennesker endnu bedre hjælp til at stoppe. Den største gevinst bliver flere raske år med dem, vi holder af. Den højeste pris betales, hver gang politikerne vælger at vente.